

”Η πνευματική ιερωσύνη...”

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

”Ορθόδοξη ψυχοθεραπεία”

Μητροπ. Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου, Ιεροθέου

Έχουμε ήδη διατυπώσει την σκέψη ότι ο ιερέυς εκτελεί διπλό έργο. Το ένα είναι η λειτουργία των θείων Μυστηρίων και το άλλο η θεραπεία των ανθρώπων, ώστε αξίως να προσέλθουν και να κοινωνήσουν των αχράντων Μυστηρίων.

Έχουμε ακόμη υπογραμμίσει ότι υπάρχουν πολλοί ιερείς, οι οποίοι εξωτερικά έχουν ακώλυτη την ιερωσύνη, αλλά ουσιαστικά έχουν μολύνει την ιερωσύνη, και αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι δεν μπορούν να θεραπεύσουν. Τελούν μεν τα Μυστήρια και αγιάζονται τα δώρα δι’ αυτών, αλλά δεν μπορούν να θεραπεύσουν τους ανθρώπους ούτε να σώσουν την δική τους ψυχή.

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν λαϊκοί και μοναχοί οι οποίοι δεν έχουν την μυστηριακή ιερωσύνη, αλλά μπορούν να θεραπεύσουν τους ανθρώπους, γιατί έχουν την πνευματική ιερωσύνη.

Ακριβώς σ’ αυτό το σημείο θέλουμε να επιμείνουμε για λίγο....

Με το άγιο Βάπτισμα και την προσπάθεια να τηρήσουμε τις εντολές του Χριστού όλοι οι Χριστιανοί ενδυόμαστε τον Χριστό και κατ’ αυτόν τον τρόπο μετέχουμε του Βασιλικού, Προφητικού και Αρχιερατικού αξιώματος του Χριστού.

Στα κείμενα της Καινής Διαθήκης διασώζεται αυτή η διδασκαλία. Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης στην Αποκάλυψή του γράφει: «τω αγαπώντι ημάς και λούσαντι ημάς από των αμαρτιών ημών εν τω αίματι αυτού, και εποίησεν ημάς βασιλείαν, ιερείς τω Θεώ και πατρί αυτού» Αποκ. α', 5-6). Ο Απόστολος Πέτρος λέγει: «υμείς δε γένος εκλεκτόν, βασίλειον ιεράτευμα, έθνος άγιον, λαός εις περιποίησιν» (Α' Πέτρ. β', 9).

Και ο Απόστολος Παύλος γράφει προς τους Χριστιανούς της Ρώμης: «Παρακαλώ ουν υμάς, αδελφοί, δια των οικτιρμών του Θεού, παραστήσαι τα σώματα υμών θυσίαν ζώσαν, αγίαν, ευάρεστον τω Θεώ, την λογικήν λατρείαν υμών» (Ρωμ. Ιβ', 1).

Αυτήν την διδασκαλία συναντούμε και σε πολλούς Πατέρας, ότι δηλαδή ο κάθε άνθρωπος είναι ιερεύς του Χριστού, με την έννοια που καθορίσαμε προηγουμένως και θα αναπτύξουμε περισσότερο πιο κάτω.

Ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος μιλώντας για τον Αβραάμ τον παρουσιάζει και ως ιερέα, γιατί όπου υπάρχει πυρ, θυσιαστήριο και μαχαίρι «τι αμφιβάλλεις υπέρ της ιερωσύνης;» Η θυσία του Αβραάμ ήταν διπλή. Προσέφερε και τον μονογενή του υιό και το πρόβατο, «μάλλον δε προ πάντων την εαυτού γνώμην». Με το αίμα του προβάτου αγίασε την δεξιά του χείρα, με την σφαγή του παιδιού (που είχε την απόφαση να κάνη) αγίασε την ψυχή. «Ούτως χειροτονήθη ιερεύς, αίματι μονογενούς, θυσία αμνού».

Ακριβώς μετά από αυτό ο ιερός Χρυσόστομος προτρέπει τους ακροατάς του: «Ούτω και συ γίνη Βασιλεύς και ιερεύς, και προφήτης εν τω λουτρώ• Βασιλεύς μεν πάσας χαμαί ρίψας τας πονηράς πράξεις, και τα αμαρτήματα κατασφάξας• ιερεύς δε, εαυτόν προσενεγκών τω Θεώ, και καταθύσας το σώμα, και σφαγείς και αυτός»[79].

Όλοι οι πιστοί, οι βαπτισθέντες στο όνομα της Αγίας Τριάδος και ζώντες κατά το θέλημα του Αγίου Τριαδικού Θεού, είναι ιερείς, έχουν πνευματική ιερωσύνη. Προτιμούμε τον όρο πνευματική ιερωσύνη από άλλους όρους, όπως γενική ή λαϊκή ιερωσύνη, γιατί αυτήν την ιερωσύνη μπορούν να την έχουν κληρικοί και λαϊκοί και ακόμη γιατί δεν την έχουν όλοι οι βαπτισθέντες, αλλά όσοι έχουν γίνει κατοικητήριο του Αγίου Τριαδικού Θεού.

Την πνευματική ιερωσύνη έχουν οι πιστοί εκείνοι που έχουν νοερά προσευχή και κυρίως όσοι έφθασαν σε τέτοιο βαθμό Χάριτος, ώστε να προσεύχωνται υπέρ όλου του κόσμου.

Αυτή είναι η πνευματική ιερουργία υπέρ της οικουμένης. Οι προσευχές αυτών των ανθρώπων, που θυσιάζονται προσευχόμενοι υπέρ πάντων, κρατούν την οικουμένη

και θεραπεύουν τους ανθρώπους. Γιατί με την προσευχή γίνονται εξορκιστάι, εκδιώκουν τα δαιμόνια που κυριαρχούν στις ανθρώπινες κοινωνίες. Αυτό είναι το μεγάλο έργο των προσευχομένων αδιαλείπτως υπέρ όλου του κόσμου.

Ο άγιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης έχει γράψει γι' αυτήν την πνευματική ιερωσύνη, που είναι και το ουσιαστικό υπόβαθρο της μυστηριακής ιερωσύνης. Γιατί, όπως έχουμε γράψει, όσοι πιστοί θεραπεύονταν και αποκτούσαν την νοερά προσευχή εκλέγονταν για να λάβουν και την ειδική Χάρη της Ιερωσύνης.

Κατά τον άγιο Γρηγόριο η νοερά προσευχή είναι «η μυστική του νοός ιερουργία». Γράφει χαρακτηριστικά: «αρχή της νοεράς προσευχής η ενέργεια, εϊτ' ουν η καθαρτική του πνεύματος δύναμις και η μυστική του νοός ιερουργία»[80].

Εκείνος που αποκτά το χάρισμα της νοεράς προσευχής αισθάνεται την ενέργεια της Χάριτος μέσα του, η οποία γίνεται καθαρτική, φωτιστική και μυστική. Αυτή είναι η εσωτερική ιερωσύνη και η εσωτερική θεία Λειτουργία.

Όσοι φθάνουν σ' αυτήν την κατάσταση είναι ιερείς. Ιερατείο αληθινό είναι η καρδιά που ενεργείται υπό του Πνεύματος χωρίς λογισμούς. «Ιερατεϊόν αληθινόν και προ της μελλούσης βιώσεως, η χωρίς λογισμών καρδιά ενεργουμένη των πνεύματι• πάντα γαρ εκεί τελείται και λέγεται πνευματικώς»[81].

Το χωρίο αυτό του αγίου Πατρός μας δίδει την αφορμή να πούμε ότι η πνευματική ιερωσύνη είναι εκείνη που θα περάση στον άλλον αιώνα, στην Βασιλεία των Ουρανών. Χωρίς να θέλουμε να ενδιατρίψουμε στο θέμα του ανεξαλείπτου ή μη της μυστηριακής ιερωσύνης, τονίζουμε την αλήθεια ότι η μυστηριακή ιερωσύνη είναι για τον λαό, για να εξυπηρετή τις ανάγκες του λαού, ενώ η πνευματική ιερωσύνη είναι εκείνη που θα συνεχίση να λειτουργή στο επουράνιο Θυσιαστήριο, στην μέλλουσα ζωή.

Όσοι έχουν αυτήν την πνευματική ιερωσύνη αποτελούν «αληθινόν ιερατεϊόν», που αρχίζει από εδώ «προ της μελλούσης βιώσεως». Μέσα σ' αυτό το ιερατείο μπορούν να υπαχθούν όλες οι κατηγορίες των ανθρώπων, φυσικά και οι γυναίκες.

Γι' αυτό δεν έχει μεγάλη σημασία που οι γυναίκες δεν μπορούν, κατά την Ορθόδοξη Παράδοση, να δεχθούν την μυστηριακή ιερωσύνη. Έχουν την δυνατότητα να γίνουν «το αληθινόν ιερατεϊόν».

Αλλού ο ίδιος (άγιος Γρηγόριος Σιναΐτης) είναι σαφής. «Ιερείς και βασιλείς τη αληθεία χρίονται εν τη ανακαινίσει πάντες οι ευσεβείς, ώσπερ κατά τον τύπον τότε και οι παλαιοί». Οι ιερείς της Παλαιάς Διαθήκης ήταν «τύποι... τη ημετέρα αληθεία», αλλά παρά ταύτα η «ημετέρα βασιλεία και ιερατεία» δεν είναι

«ομοιότροπος και ομοειδής»[82].

Όταν ο νους του ανθρώπου ανακαλυφθή, όταν ελευθερωθή από την αιχμαλωσία του και δεχθή την ενέργεια του Παναγίου Πνεύματος, γίνεται «ιερατείων πνευματικόν», και τότε μέσα στο θυσιαστήριο της ψυχής ιερουργεί μυστικώς και μετέχει εν αρραβώνι του αμνού του Θεού. Εσθίει, το πνευματικό αυτό ιερατείο, τον αμνό του Θεού μέσα στο νοερό θυσιαστήριο της ψυχής, αλλά συγχρόνως γίνεται ως ο αμνός. Έτσι καταλαβαίνουμε καλά ότι, όταν μέσα μας ενεργή η νοερά προσευχή, τότε γίνεται μια ακατάπαυστη θεία Λειτουργία που τρέφει όλη την ύπαρξή μας.

Γράφει ο άγιος Γρηγόριος ο Σιναΐτης: « Ιερατείων πνευματικόν εστι προ της μελλούσης υπέρ νουν απολαύσεως, η νοερά του νοός ενέργεια, τον αμνόν μυστικώς εν αρραβώνι του Θεού εν τω της ψυχής θυσιαστηρίω και ιερουργούντος και μετέχοντος• εσθίειν δε εστί τον αμνόν του Θεού εν τω νοερώ θυσιαστηρίω της ψυχής, ου το νοήσαι ή μετασχείν μόνον, αλλά και το γενέσθαι ως τον αμνόν κατά την μόρφωσιν εν τω μέλλοντι• τους μεν γαρ λόγους ενταύθα• τα δε πράγματα των μυστηρίων, εκείσε απολαβείν ελπίζομεν»[83].

Επίσης ο ίδιος άγιος γράφει ότι η Βασιλεία των Ουρανών μοιάζει με θεότευκτο σκηνή «κατά την Μωσαϊκήν, εν δυσί καταπετάσμασι του μέλλοντος αιώνος έχουσα». Και στην πρώτη σκηνή θα εισέλθουν «όσοι ιερείς χάριτος», στην Δευτέρα σκηνή όσοι από εδώ λειτούργησαν «εν τω της θεολογίας γνώφω ιεραρχικώς εν τελειότητι» και όσοι έχουν τελετάρχη και ιεράρχη πρώτον προς την Τριάδα τον Ιησού[84].

Επομένως, όσοι έχουν αποκτήσει το χάρισμα της θεολογίας, όπως αναπτύξαμε πιο πάνω, όσοι δηλαδή μετά την φυσική θεωρία εισήλθαν στον θείο γνώφο, αυτοί είναι ιερείς του Θεού, αποτελούν αυτό το αληθινό και πνευματικό ιερατείο. Και αφού αποτελούν το πνευματικό ιερατείο μπορούν να θεραπεύσουν τους ασθενείς.

Ο Νικήτας ο Στηθάτος διδάσκει ότι, αν κάποιος ιερέυς, διάκονος ή και μοναχός ακόμη μετέχη της θείας Χάριτος, με όλες τις προϋποθέσεις που καταγράφουν οι άγιοι Πατέρες, «ούτος επίσκοπος αληθής», έστω κι αν δεν έχη χειροτονηθή από τους ανθρώπους επίσκοπος και ιεράρχης. Αντίθετα, όποιος είναι αμήτορας αυτής της πνευματικής ζωής είναι «ψευδώνυμος όντως, καν τη χειροτονία μέγα φρονήτω αξιώματι των άλλων απάντων υπερκαθέζεται και καταμωκάται τούτων και κατεπαίρηται»[85].

Πιθανόν να μη ακούγεται καλά η φράση που αναφέραμε προ ολίγου, ότι όσοι «αποτελούν το πνευματικό ιερατείο μπορούν να θεραπεύσουν τους ασθενείς».

Όμως η διδασκαλία του αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου στο σημείο αυτό είναι πολύ αποκαλυπτική.

Γράφει ο άγιος ότι το δικαίωμα του δεσμείν και λύειν αμαρτίες είχαν μόνον οι αρχιερείς, οι οποίοι το ελάμβαναν κατά διαδοχήν από τους Αποστόλους. Όταν όμως αυτοί αχρειώθηκαν, τότε «εις ιερείς βίον έχοντας άμωμον και χάριτος θείας ηξιουμένους η φρικτή εγχείρησις αύτη προβέβηκεν». Όταν όμως και αυτοί οι ιερείς μαζί με τους αρχιερείς περιέπεσαν σε πνεύματα πλάνης «μετήχθη, ως είρηται, εις τον εκλεκτόν λαόν του Θεού, λέγω δη τους μοναχούς, ουκ εκ των ιερέων ή αρχιερέων αφαιρεθείσα, αλλά ταύτης εαυτούς εκείνων αλλοτριωσάντων»[86].

Το δικαίωμα του δεσμείν και λύειν αμαρτίας δεν δόθηκε, κατά τον άγιο Πατέρα, «απλώς ούτως και δια μόνην την χειροτονίαν». Με την χειροτονία δόθηκε στους μητροπολίτας και επισκόπους «ιερουργείν μόνον». Η εξουσία της αφέσεως δόθηκε «μόνοις εκείνοις, όσοις εν ιερεύσι και αρχιερεύσι και μοναχοίς το συγκαταριθμείσθαί εστι τοις των μαθητών του Χριστού χοροίς δια την αγνότητα»[87].

Πιστεύουμε πως ο άγιος Συμεών ανέπτυξε αυτήν την διδασκαλία πρώτον, για να τονίση ότι το Μυστήριο της ιερωσύνης δεν μεταδίδει μαγικά την εξουσία της συγχωρήσεως των αμαρτιών στους ανθρώπους, αν ο άνθρωπος δεν έχη την πνευματικής εσωτερική ιερωσύνη, δεύτερον, για να παρουσιάση την άθλια κατάσταση στην οποία βρισκόταν ο Κλήρος της εποχής του, τρίτον, για να υπογραμμίση αξία της πνευματικής ιερωσύνης, που είναι η νοερά προσευχή και η θεωρία του Θεού, που δυστυχώς τότε, όπως και σήμερα, παραθεωρείται και τέταρτον, γιατί ο ίδιος είχε προσωπική εμπειρία του θέματος από την άποψη ότι ο Γέροντάς του, που δεν είχε χειροτονηθή από αρχιερέα, είχε την Χάρη του Παναγίου Πνεύματος και την δυνατότητα να συγχωρή αμαρτίες.

Ωστόσο ο Γέροντάς του, δηλαδή ο Συμεών ο Ευλαβής, δεν παραθεωρούσε το Μυστήριο της Ιερωσύνης. Γράφει ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος: η Χάρη του δεσμείν και λύειν αμαρτίας δίδεται «τοις θέσει ούσιν υιοίς και αγιοίς δούλοις αυτού. Τοιούτω και αυτός εγώ εμαθήτευσα πατρί χειροτονίαν εξ ανθρώπων μη έχοντι, αλλά χειρί με Θεού είτ' ουν Πνεύματι εις μαθητείαν εγκαταλέξαντι και την εξ ανθρώπων χειροτονίαν δια τον παρακολουθήσαντα τύπον καλώς λαβείν με κελεύσαντι, πάλαι υπό του Αγίου Πνεύματος επί τούτο σφοδρώ ποθώ κινούμενον... Εκείνος ακούσας τας του Χριστού (εντολάς) γέγονε μέτοχος της χάριτος και των δωρεών αυτού και την εξουσίαν του δεσμείν και λύειν τα αμαρτήματα παρ' αυτού έλαβε, τω Αγίω Πνεύματι πυρωθείς»[88].

Όταν λέμε άφεση αμαρτιών πρέπει να την εννοούμε κυρίως ως θεραπεία παθών. Έτσι βλέπουμε καθαρά σήμερα ότι «χαριτωμένοι» μοναχοί, χωρίς να έχουν ιερωσύνη μυστηριακή, μας θεραπεύουν.

Διορατικοί όντες, αντιλαμβάνονται το πρόβλημα που μας βασανίζει, μας δίδουν φάρμακο και τρόπο θεραπείας και έτσι θεραπευόμαστε από αυτό που εσωτερικά μας απασχολούσε. Η ύπαρξη τέτοιων αγίων ανθρώπων είναι παρηγοριά του λαού.

Αναζήτηση θεραπευτών

Ερχόμαστε τώρα στην τέταρτη ενότητα αυτού του κεφαλαίου, που είναι η αναζήτηση των θεραπευτών. Αφού συνειδητοποιήσουμε την ασθένεια την πνευματική καθώς επίσης και την μεγάλη αξία των ιερέων – θεραπευτών πρέπει να τους αναζητήσουμε για να απαλλαγούμε από τα έλκη της ψυχής μας. Χρειάζεται πραγματικά μεγάλος αγώνας για να βρεθούν αυτοί οι αληθινοί ηγέτες του λαού, οι ιατροί των ψυχών και των σωμάτων, αφού μάλιστα πολλές ασθένειες σωματικές οφείλονται στις πνευματικές.

Ο άγιος Γρηγόριος Παλαμάς σε ομιλία του «εις το της Καινής Κυριακής ευαγγέλιον» συνιστά: κάθε Χριστιανός, μετά τον εκκλησιασμό, κατά την ημέρα της Κυριακής, «ζητείτω μετ' επιμελείας» κάποιον που, μιμούμενος τους Αποστόλους οι οποίοι βρίσκονταν μέσα στο υπερώο μετά την Σταύρωση του Χριστού, «κατάκλειστος ως τα πολλά διαμένει δια της εν ησυχία προσευχής και ψαλμωδίας και της άλλης καταλλήλου διαίτης παθών τον Κύριον».

Ας προσέλθη τότε σε εκείνον, ας εισέλθη με πίστη στον οικίσκο εκείνου «καθάπερ ουράνιον τινα χώρον ένδον έχοντα την αγιαστικήν του Πνεύματος δύναμιν», ας παρακαθήση με τον ένοικο, ας παραμείνη μαζί του και ας ρωτήση «περί Θεού και των θείων», μαθαίνοντας με ταπείνωση και επικαλούμενος την ευχή του. Τότε, λέγει ο άγιος, γνωρίζω καλά ότι θα έλθη σ' αυτόν αοράτως ο Χριστός «και την ειρήνην ένδον τω λογιζομένω της ψυχής παρέξει και τη πίστει προσθήσει και τον στηριγμόν επιδώσει και μετά των εκλεκτών κατατάξει κατά τον καιρόν εν τη Βασιλεία των ουρανών»[89].

Χρειάζεται αναζήτηση τέτοιου πνευματικού πατρός. Στο σημείο αυτό είναι αξιοπρόσεκτα τα όσα λέγει ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος. Να παρακαλής, λέγει, τον Θεό όπως δείξη άνθρωπον «τον καλώς ποιμάναντά σε δυνάμενον» εις τον οποίον οφείλεις υπακοή. Οφείλουμε να κάνουμε υπακοή σ' αυτόν που μας υπέδειξε ο Θεός «μυστικώς δι' εαυτού ή φανερώς δια δούλου αυτού» και να τον σεβαστούμε «ως αυτόν τον Χριστόν»[90].

Στον πνευματικό πατέρα, τον απαθή, που ο Θεός υπέδειξε σε μας, πρέπει να έχουμε τέτοια εμπιστοσύνη, όση εμπιστοσύνη και αγάπη τρέφει ο άρρωστος στον ιατρό του, αναμένοντας από αυτόν την ίαση και θεραπεία. Μάλλον πρέπει να έχουμε περισσότερη εμπιστοσύνη και αγάπη, όταν ληφθή υπ' όψη η διαφορά μεταξύ ψυχής και σώματος. Στον πνευματικό βρίσκεται αυτός ο ίδιος ο Χριστός. Είναι «το στόμα του Θεού».

Στην συνέχεια ο άγιος Συμεών προσαρμόζει την στάση των Αποστόλων προς τον Χριστό με τη στάση που πρέπει εμείς να έχουμε στον πνευματικό πατέρα, διότι έτσι θα έλθει η θεραπεία της ψυχής μας. Όπως ακολούθησαν οι Απόστολοι τον Χριστό, έτσι να κάνουμε και εμείς. Όταν ατιμάζουν και περιφρονούν τον πνευματικό δεν πρέπει να τον εγκαταλείψουμε. Και όμως ο Πέτρος έλαβε την μάχαιρα και απέκοψε το ωτίον, «λάβε την μάχαιρα και την χείρα εκτείνας, μη το ωτίον μόνον αλλά και την χείρα και την γλώσσαν απόκοψον του επιχειρούντος λέγειν κατά του σου πατρός ή αυτού άπτεσθαι».

Εάν τον αρνηθής, να κλαύσης ως ο Πέτρος. Εάν τον δης, λέγει ο άγιος, να σταυρώνεται, τότε αν μπορής «συναπόθανον» μετ' αυτού. Αν αυτό είναι αδύνατον τότε μη προστεθής στους προδότας και κακούργους. «Εάν αφεθή των δεσμών, πάλιν πρόσελθε και ως μάρτυρα αυτόν σεβάσθητι• ει δε συναποθάνη τοις πειρασμοίς, το σώμα αυτού παρρησιαζόμενος ζήτησον• και τίμησον περισσότερον μάλλον ή ότε εμψυχομένω παρίστασο και μύροις αλείψας πολυτελώς ενταφίασον»[91].

Είναι πολύ χαρακτηριστικό ότι τον πνευματικό πατέρα, τον θεραπευτή, τον θέτει στην θέση του Χριστού.

Ο άγιος Συμεών χρησιμοποιεί και ένα τύπο προσευχής με την οποία πρέπει να προσευχόμαστε για την εύρεση του καταλλήλου πνευματικού οδηγού, που θα μας προσφέρει την ίαση την πνευματική.

«Κύριε, ο μη θέλων τον θάνατον του αμαρτωλού ως το επιστρέψαι και ζην αυτόν, ο κατελθών δια τούτο επί της γης, ίνα τους κειμένους και τεθανατωμένους υπό της αμαρτίας εξαναστήσης και σε κατιδείν αυτούς, το φως το αληθινόν, ως ιδείν ανθρώπω δυνατόν, καταξιώσης, πέμψον μοι άνθρωπον γινώσκοντά σε, ίνα ως σοι δουλεύσας αυτώ και πάση δυνάμει μου υποταγείς και το σον εν τω εκείνου θελήματι ποιήσας θέλημα, ευαρεστήσω σοι τω μόνω Θεώ και καταξιωθώ σου καγώ της βασιλείας σου ο αμαρτωλός»[92].

Αν κατ' αυτόν τον τρόπο προσεύχεται ο Χριστιανός, τότε ο Θεός θα φανερώσει τον κατάλληλο γι' αυτόν πνευματικό πατέρα για να επιμεληθή τις ασθένειες και τα

τραύματα της ψυχής του.

Βέβαια πρέπει να μη παραβλέψη κανείς ότι τέτοιοι θεραπευτές, όπως στην εποχή του αγίου Συμεών έτσι και σήμερα, είναι σπάνιοι. «Σπάνιοι γαρ ως αληθώς και μάλιστα άρτι οι καλώς ποιμαίνουν και ιατρεύειν ψυχάς λογικάς επιστάμενοι»[93].

Συμπερασματικά πρέπει να λεχθή ότι είναι ανάγκη να αναζητήσουμε και να βρούμε τέτοιους επιστήμονες ιατρούς, θεραπευτάς ή και νοσοκόμους ακόμη, για να ιαθούμε πνευματικά. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος θεραπείας.

Ο Θεός είναι ο πραγματικός θεραπευτής μας, αλλά και οι φίλοι του Χριστού, οι άγιοι στους οποίους κατοικεί ο ίδιος ο Τριαδικός Θεός.

Ορθόδοξη ψυχοθεραπεία – Μητροπ. Ναυπάκτου και Αγ. Βλασίου, Ιεροθέου

[79] ένθ. ανωτ. 61, 417

[80] Φιλοκαλία Δ', 51, ρια'

[81] αγ. Γρηγορίου Σιναΐτου: Φιλοκαλία, ένθ. ανωτ. σελ 31, ζ'

[82] Φιλοκαλία, ένθ. ανωτ. σελ. 61, ρλγ'

[83] ένθ. ανωτ. σελ. 51, ριβ'

[84] ένθ. ανωτ. σελ. 37, μγ'

[85] Γεωργίου Μαντζαρίδου: Παλαμικά, εκδ. Πουρνάρα, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 279-280

[86] Αρχιεπ. Βασιλείου Κριβοσέϊν: Μέσα στο Φως του Χριστού, εκδ. «Το περιβόλι της Παναγίας», Θεσ/νίκη 1983, σελ. 177

[87] ένθ. ανωτ, σελ. 179

[88] ένθ. ανωτ. σελ. 180-181

[89] Γρηγορίου Παλαμά έργα, Ε.Π.Ε. τόμος 9, σελ. 512-514

[90] S C 104, σελ. 334

[91] ένθ. ανωτ. σελ. 340-342

[92] ένθ. ανωτ. 129, 186-188

[93] ένθ. ανωτ. 104, 346

Πηγή: pneumatokoinwnia.blogspot.gr